

Κλασική μουσική 2019

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΗΡΩΔΕΙΟΥ

Η μεγάλη επιστροφή του Ρικάρντο Μούτι και γενικότερα η εντυπωσιακή επιτυχία των συμφωνικών συναυλιών στο Ηρώδειο αναφορικά με τα καθ' ημάς, αλλά και οι καταγγελίες για σεξουαλική παρενόχληση εναντίον του Πλάττινο Ντομίνγκο που δίχασαν ΗΠΑ και Ευρώπη έδωσαν τον τόνο στη χρονιά που φεύγει

ΤΗΣ ΙΣΜΑΣ Μ. ΤΟΥΛΑΤΟΥ

Το ολόθερμο, διάρκειας πέραν του δεκαλέπτου, χειροκρότημα των θεατών που σηκώθηκαν όρθιοι στο κατάμεστο Ηρώδειο σε ένα πηγαίο ξέπασμα ενθουσιασμού αποτελεί αδιάψευστο μάρτυρα ότι η 9η Ιουλίου 2019 έχει πλέον καταγραφεί ως μια ιστορική βραδιά στη σύγχρονη μουσική ζωή της Αθήνας.

Η επιστροφή του θρύλου του πόντου Ρικάρντο Μούτι ύστερα από μια δεκαετία, σχεδόν, απουσίας από τα ελληνικά μουσικά δρώμενα υπήρξε αναμφίβολα η κορυφαία στιγμή του Φεστιβάλ Αθηνών για τη χρονιά που φεύγει. Επρόκειτο για μια συναυλία διαφορετική. Εν προκειμένω, ο Μούτι δεν ήρθε στην Αθήνα με κάποιο από τα διάσημα συμφωνικά σύνολα με τα οποία μας είχε επισκεφθεί κατά καιρούς στο παρελθόν: τη Φιλαρμονική της Σκάλας του Μιλάνου, για παράδειγμα, όπου υπήρξε μουσικός διευθυντής επί μια ολόκληρη εικοσαετία, την Ορχήστρα του Μουσικού Φλωρεντινού Μαΐου ή την περίφημη Φιλαρμονική της Βιέννης. Δεν ήρθε ούτε με τη σπουδαία Συμφωνική του Σικάγου, στο τιμόνι της οποίας βρίσκεται την τελευταία δεκαετία και ευελπιστεί να τη φέρει στο κοντινό μέλλον στη χώρα μας. Ηρθε με τους νεότερους μουσικούς της Ορχήστρας Λουιτζί Κερουμίνι, ενός συνόλου το οποίο ίδρυσε ο ίδιος επεξεργασίας, μέσω της διαδικασίας των ακροάσεων, ταλέντα από ολόκληρη την Ιταλία και τη χορωδία Costanzo Porta της Κρεμόνας αφού θέλησε να αποτελέσει η Αθήνα τον εφευρόμενο σταθμό των «Δρόμων της Φιλίας». Ο λόγος για το επίσημο «προσκήνιο» του σουπερ-παλιού αρχιμουσικού από κοινού με το Φεστιβάλ της Ραβέννας – της πόλης η οποία παραμένει η βάση του επί μισόν αιώνα – σε μια διαφορετική περιοχή του κόσμου. Η εν λόγω πρωτοβουλία εγκαινιάστηκε το 1997 στο «πληγωμένο» από τον πόλεμο Σαράγεβο και έκτοτε αγκάλιασε

ολόκληρο τον κόσμο μεταφέροντας μήνυμα φιλίας, ειρήνης και συναδέλφωσης μέσω της μουσικής παντού: στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ, στην Ασία στην Αφρική. Στο πλαίσιο του πρότζεκτ οι Ιταλοί συνεργάζονται με ντόπιους μουσικούς – στην περίπτωση μας με μέλη από έξι ελληνικές ορχήστρες (ΚΟΑ, ΚΟΘ, Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ, Φιλαρμονική του Δήμου Αθηναίων, ΕΛΣΟΝ και Συμφωνική του Δήμου Αθηναίων). Στην τελική του σύνθεση ένα κοινό σύνολο 200 ατόμων, περίπου, παρουσίασε την εμβληματική Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν με την περίφημη «Ωδή στη Χαρά», τον απόλυτο ύμνο της αδελφότητας μεταξύ των λαών.

«Σήμερα γίνεται πολύς λόγος για την Ευρώπη» είπε ο Μούτι παίρνοντας τον λόγο στο τέλος της συναυλίας, η οποία άρχισε με τους εθνικούς ύμνους της Ελλάδας και της Ιταλίας. «Γι' αυτό κι εμείς ήρθαμε εδώ που γεννήθηκαν η δημοκρατία και ο ίδιος ο δικός μας κόσμος για να μεταδώσουμε ένα μήνυμα πολιτικό με την κυριολεκτική σημασία του όρου: χωρίς την Ελλάδα και την Ιταλία το δέντρο της Ευρώπης δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί, δεν θα είχε ρίζες...».

Δύο ημέρες αργότερα η «δίδυμη» συναυλία των «Δρόμων της Φιλίας» – με τους ίδιους συντελεστές – δόθηκε στη Ραβένα και στο επιβλητικό Palazzo Mauro de Andre. Στο μεταξύ, οι εικόνες από το Ηρώδειο είχαν ταξιδέψει ήδη στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού – στην ιστοσελίδα της Συμφωνικής του Σικάγου – αλλά και σε ολόκληρο τον Ιταλικό Τύπο («La Repubblica», «Corriere della Sera», «La Stampa» κ.ά.) που με οπεσταλιμένους του στην Αθήνα κάλυψε με εκτενείς ρεπορτάζ τη συναυλία. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει στο ρεπορτάζ που δημοσιεύθηκε το πολιτιστικό ένθετο της οικονομικής εφημερίδας «Il Sole 24 Ore» με τίτλο «Αδέλφια κατά τον Μπετόβεν» όπου πέρα από το κομμάτι της συναυλίας, έγινε ευρύτερη

αναφορά στη δυναμική πολιτιστική ζωή και στις αντίστοιχες εντυπωσιακές υποδομές της Αθήνας.

Το Ηρώδειο επέστρεψε

Το 2019 σφραγίστηκε αναμφίβολα από την πανηγυρική επιστροφή του Ηρώδειου στην ατζέντα του κοινού. Η αρχή είχε γίνει βέβαια από το καλοκαίρι του 2018 αλλά εφέτος το τοπίο διαγράφηκε ακόμη πιο εκκάθαρο με την περαιτέρω ισοροπηση του μουσικού χαρακτήρα του ροματικού ωδείου, όπου η έμφαση δόθηκε στην κλασική δημιουργία. Οι αντίστοιχες συναυλίες αλλά και οι παραστάσεις όπερας εξελίχθηκαν σε απόλυτα sold-out του καλοκαιριού επαναφέροντας στο Φεστιβάλ Αθηνών την αίγλη παλαιότερων εποχών. Πέρα από τη συναυλία του Ρικάρντο Μούτι, χαρακτηριστικές περιπτώσεις οι εμφανίσεις του σουπερ-παλιού βιολοντσέλιστα Γιο Γιο Μα με τις σούιτες για τούλο του Μπαχ αλλά και του Λεονίδα Καβάκου με τη Συμφωνική Ορχήστρα της Βιέννης οι οποίες γέμισαν ασφυκτικά το Ηρώδειο.

Ο τέως καλλιτεχνικός διευθυντής του Φεστιβάλ Βαγγέλης Θεοδωρόπουλος (τον έχει πλέον διαδεχθεί η επίσης σκηνοθέτρια Κατερίνα Ευαγγελάτου) στην απολογιστική συνέντευξη Τύπου την οποία έδωσε τον περασμένο Αύγουστο απέδωσε τη δικαιοσύνη του εν λόγω προσανατολισμού στην προεκλεκτική διαμόρφωση του προγράμματος και της επικοινωνίας. Σε όλα αυτά, βέβαια, θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι είναι αρκετό πλέον οι Έλληνες μουσικοί που διαπερνούν σταθερά στο εξωτερικό και μεταφέρουν στα καθ' ημάς τη διεθνή εμπειρία τους αλλά και η κατά κοινή ομολογία άνοδος του επιπέδου των εγχώριων ορχηστρικών συνόλων, γεγονός το οποίο δημιουργεί ευρύτερη δυναμική.

Στην πραγματικότητα, αυτό που επιστρέφει σταδιακά – κι αυτό έγινε εμφανέστερο το 2019 – είναι το ίδιο το Φεστιβάλ Αθηνών στην αρχική του φυσιογνωμία και στους

σκοπούς για τους οποίους δημιουργήθηκε το μακρινό 1955: μια γιορτή των τεχνών του υψηλού στην Αθήνα με έδρα το Ηρώδειο και βασικούς άξονες προτίστας τη μουσική και δευτερευόντως το θέατρο. Εξάρχης, ο πρώτος διευθυντής της διοργάνωσης Νίκος Γιαννιόπουλος – συνεργάτης της Μητροπολιτικής Όπερας της Νέας Υόρκης – έθεσε τις βάσεις ενός πραγματικά διεθνούς φεστιβάλ, ακόμη και με τα σημερινά δεδομένα, αφού αφενός «ενέπλεξε» δημιουργικά τους εγχώριους θεατικούς με Έλληνες καλλιτέχνες οι οποίοι μεσουρανούσαν εκείνη την εποχή στο παγκόσμιο στερέωμα, αφετέρου και παρά τα περιορισμένα οικονομικά της διοργάνωσης, εξασφάλισε ηχηρές μετακλήσεις.

Έκτοτε, η διοργάνωση γνώρισε περιόδους κοσμοπολιτισμού αλλά και απομύησης, φανεράς ή καλυμμένης. Ωστόσο, οι ίδιοι οι εμβληματικοί χώροι του Φεστιβάλ, οι θρόνοι του παρελθόντος που εμφανίστηκαν εκεί αλλά και οι σημερινό κορυφαίο καλλιτέχνες οι οποίοι θεωρούν ύψιστη τιμή και δικαιοσύνη να πατήσουν το πόδι τους στις σκηνές του δρόμου. Στο πλαίσιο αυτό, το πρόγραμμα του καλοκαιριού του 2020, το πρώτο με την υπογραφή της Κατερίνας Ευαγγελάτου, δεν μπορεί παρά να αναμένεται με εξαιρετικά μεγάλο ενδιαφέρον.

Το γράμμα του θρόλου

Τον Αύγουστο του 2019 μια αποκόλιψη του Associated Press προκάλεσε πραγματικό σεισμό διεθνώς. Οκτώ – αρχικά – καλλιτεχνικές καθημερινές τον θρόλο της όπερας Πλάττινο Ντομίνγκο για σεξουαλική παρενόχληση από τη δεκαετία του '80 ως τα πρόσφατα χρόνια. Τις επόμενες ημέρες φανίστηκαν άλλες 11 υποστηρίζοντας αντίστοιχες καταγγελίες. Ορισμένοι έπεισαν να κάνουν λόγο για «κοινό μουσικό» στον κόσμο της όπερας. Από την άλλη πλευρά, ο 78χρονος Ντομίνγκο θέλησε να υπερασπιστεί τον εαυτό του λέγοντας πως λυπάται εάν προέβλεπε οποιοδήποτε πρόβλημα

Το 2019 σφραγίστηκε αναμφίβολα από την πανηγυρική επιστροφή του Ηρώδειου στην ατζέντα του κοινού. Εφέτος το τοπίο διαγράφηκε ακόμη πιο ξεκάθαρο με την περαιτέρω ισχυροποίηση του μουσικού χαρακτήρα του ρωμικού ωδείου, όπου η έμφαση δόθηκε στην κλασική δημιουργία

CHRISTIAN KAMARIS/ANSA/REUTERS

Η επιστροφή του θρόλου του πόντιου Ρικάρντο Μούτι ύστερα από μια δεκαετία, σχεδόν απουσίας από τα ελληνικά μουσικά δρώμενα υπήρξε αναμφίβολα η κορυφαία στιγμή του Φεστιβάλ Αθηνών για τα χρόνια που φεύγει

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού το τμήμα για τον Ντομίνγκο υπήρξε βαρύ. Επί της ουσίας, σήμανε το τέλος της καριέρας του στις ΗΠΑ

Ρώπη το κύρος και η ιαχός του Ντομίνγκο είναι τέτοια ώστε οι διοικήσεις των θεάτρων θεωρούν πως οι συνέπειες θα είναι αρνητικές εάν προβούν σε ματαιώσεις χωρίς νομικές διαδικασίες, δήλωσε πριν από λίγους μήνες υψηλόβαθμο στέλεχος της όπερας, το οποίο θέλησε να διατηρήσει την ανωνυμία του.

Η αλήθεια είναι ότι την τελευταία δεκαετία τουλάχιστον πολύ μελάνι χύθηκε στον διεθνή Τύπο ως προς το πότε ο Ντομίνγκο θα σταματήσει να τραγουδά. Ο ίδιος είχε επανειλημμένως δηλώσει ότι θα το κάνει την ίδια ημέρα που θα ένοιθε τη φωνή του να τον προδίδει. Ωστόσο, το 2019 ήταν η χρονιά που έμελλε να συνειδητοποιήσει ότι οι εξελίξεις ίσως δεν είναι τελικά στα χέρια του.

Νέα εποχή στο Βερολίνο

Το άνοιγμα κάθε νέας σελίδας στην περίφημη Φιλαρμονική **Ορχήστρα** του Βερολίνου – ένα από τα σπουδαιότερα συμφωνικά σύνολα διεθνώς – προκαλεί αναμφίβολα μεγάλο ενδιαφέρον και προσοχή στο παγκόσμιο στερέωμα. Οχι άδικα. Η σύνδεση της **Ορχήστρας** με κορυφαίους αρχιμουσικούς – ανάμεσά τους ο **Χανς φον Μπίλσφ**, ο **Βίλχελμ Φουρτβέγγκλερ** και φυσικά ο **Χέρμπερτ φον Κάργαν** και αμέσως μετά ο **Κλάουντιο Αμπάντο** – έχει καταστήσει τη θέση του βασικού αρχιμουσικού της ως μία από τις πλέον επίζητες.

Στο πλαίσιο αυτό, η 19η Αυγούστου 2019 – ημέρα της επίσημης έναρξης της θητείας του 47χρονου ρωσο-αυστριακού **Κίριλ Πετρένκο** – θα καταγραφεί ως μία από τις πλέον σημαντικές στο εφετινό ημερολόγιο του κλασικού μουσικού στερεώματος. Ο Πετρένκο διηύθυνε τη Φιλαρμονική του Βερολίνου για πρώτη φορά το 2006 και το 2015, ύστερα από μουσική ψηφοφορία μεταξύ των μουσικών, εξελέγη στη θέση του μουσικού διευθυντή, διαδεχόμενος τον λαμπρό Βρετανό σερ **Σάιμον Ρατλ**. Εκείνη την εποχή δεν είχε ακόμη οριστικοποιηθεί η ακριβής χρονική στιγμή της έναρξης της θητείας του. Έμελλε να συμβεί μέσα στη χρονιά που φεύγει δημιουργώντας μεγάλες προσδοκίες γ' αυτήν που ανατέλλει σε λίγες ημέρες αλλά και για τις αμέσως επόμενες.

Ηπαρές απώλειες: η ντίβα και ο μαεστρος

Το 2019 σφραγίστηκε από τον θάνατο δύο σπουδαίων καλλιτεχνών τους οποίους είχαμε την ευκαιρία να χειροκροτήσουμε στο παρελθόν και στην Ελλάδα. Ο λόγος – αρχικά – για την αμερικανίδα ντίβα της όπερας **Τζέσι Νόρμαν** που έφυγε από τη ζωή στις 30 Σεπτεμβρίου σε ηλικία 74 ετών. Συνήθιζε να δηλώνει ότι την ελκύει το ασυνήθιστο, γεγονός που εκφράστηκε στην καριέρα της μέσω του ευρύτατου ρεπερτορίου της. Ανάμεσα στους ρόλους με τους οποίους συνδέθηκε ιδιαίτερα ήταν η **Κάρμεν** του **Μπιζέ**, η **Λεονόρα** του **Μπιτόβεν**, η **Αλκίση** του **Γκούλκ**, η **Εμίλια Μάρπ** του **Γιάνασσεκ** και πολλοί ακόμη.

Δύο μήνες αργότερα, στις 30 Νοεμβρίου, έφυγε από τη ζωή ο ρωσο-λετονός αρχιμουσικός **Μάρκς Γιάνσονς** σε ηλικία 76 ετών. Ήταν ιδιαίτερα γνωστός για τις ερμηνείες έργων του **Μάλερ**, του **Ρ. Στράους** αλλά και ρώσων συνθετών όπως ο **Τσαϊκόφσκι**. Ιδιαίτερη αίσθηση προκάλεσε η θητεία του ως μουσικού διευθυντή στη Φιλαρμονική του Οσλό από το 1979 ως το 2000. Διηύθυνε επίσης τη Συμφωνική του Πίτσμπουργκ (1997-2004), τη Βασιλική **Ορχήστρα** Concertgebouw του Αμστερνταμ (2004-2015) και τη Συμφωνική της Βαυαρικής Ραδιοφωνίας από το 2003 ως τον θάνατό του, με την οποία τον είχαμε δει πριν από μερικά χρόνια στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

αθέλα του, υποστηρίζοντας ότι κάθε σχέση του υπήρξε συναινετική. Το διάστημα που ακολούθησε, η σχετική συζήτηση συμπεριέλαβε θέματα τα οποία έχουν να κάνουν με τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε αντίστοιχες περιπτώσεις αλλά και με το κατά πόσο μια δήλωση υποστήριξης – στην περίπτωση του Ντομίνγκο υπήρξαν κάμποσες και ηχηρές – σημαίνει ότι ο αποδέκτης των κατηγοριών πράγματι δεν θα μπορούσε να διαπραξεί όσα του καταμαρτυρούν.

Εν προκειμένω, πολλοί ήταν αυτοί οι οποίοι σχολίασαν τη διαφορά των αντιδράσεων ανάμεσα στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Τα περισσότερα ευρωπαϊκά θέατρα και οργανισμοί, παρ' όλο που έσπευσαν να δηλώσουν «μηδενική ανοχή» σε περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης, αποφάσισαν να τηρήσουν στάση αναμονής μη διακόπτοντας άμεσα τη συνεργασία τους με τον Ντομίνγκο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η πρώτη του εμφάνιση μετά τα δύο σχετικά ρεπορτάζ του Associated Press στο διάσημο φεστιβάλ του Σάλτσμπουργκ στα τέλη Αυγούστου υπήρξε πραγματικός θρίαμβος, με το κοινό να τον αποθεώνει όρθιο για αρκετά λεπτά... Στο ίδιο μήκος κύματος, η πρόεδρος του Φεστιβάλ **Χέλγκα Ραμπλ Στάντλερ** δήλωσε ότι γνωρίζει πολύ καλά τον Ντομίνγκο, είναι κατά την κρίση της εξαιρετικός συνεργάτης, υποστηρικτικός με τους συναδέλφους του και δεν βλέπει τον λόγο να μην εμφανιστεί στη διοργάνωση αφού κάτι τέτοιο θα ήταν «ηθικά ανεύθυνο...».

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, ωστόσο, το τμήμα για τον Ντομίνγκο υπήρξε βαρύ. Επί της ουσίας, σήμανε το (απώτερο) τέλος της καριέρας του στις ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η τελευταία του εμφάνιση στην αγαπημένη του Μετροπόλιταν Όπερα της Νέας Υόρκης – όπου έδινε τον «παρών» κάθε σεζόν χωρίς διακοπή από τον Σεπτέμβριο εκείνου του 1968 όπου αντικατέστησε τον **Φράνκο Κορέλι** ανοίγοντας μια λαμπρή σελίδα στην καριέρα του – δεν

ήταν καν παράσταση αλλά... γενική δοκιμή! Η περιρρέουσα πίεση από τις καταγγελίες τον οδήγησαν να αποχωρήσει λίγο πριν από την πρεμιέρα του βερνιανού «Μακιμέθ», όπου θα ερμηνεύε τον ρόλο του τίτλου δηλώνοντας παράλληλα ότι πρόκειται για το οριστικό του «αντίο» στη Μετροπόλιταν, στο θέατρο όπου γνώρισε μερικές από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της καριέρας του. Το ίδιο περίπου διάστημα, ο Ντομίνγκο αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του γενικού διευθυντή της Όπερας του Λος Αντζελες, την οποία κατείχε από το 2003, και διη εν αναμονή των αποτελεσμάτων της έρευνας που είχε διαταχθεί από τον οργανισμό ως προς το θέμα του καταγγελιών.

«Θεωρώ πως τα αμερικανικά θέατρα βιάζονται να ματαιώσουν τη συνεργασία με τον Ντομίνγκο γιατί δεν θέλουν να ρισκάρουν επεισόδια και οργανισμένες διαμαρτυρίες έξω από τις αίθουσες. Από την άλλη πλευρά, στην Ευ-

Ο σουπερσώτ Βιολοντσέλιστας Γιο Γιο Μα